

Dr. Arif Edip AKSOY

Bozok Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Yozgat/TÜRKİYE
arifedipaksoy@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-0939-4785

**ON YEDİ SENEYE SİĞDIRILAN BİR ÖMÜR
ETRAFINDAKİ ŞİİRLER: SÂKIB-ZÂDE
MEHMED MUHLİS DEDE'NİN ŞİİRLERİ VE
ONUN İÇİN YAZILANLAR**

POEMS AROUND LIFE THAT FITS IN SEVENTEEN
YEARS: SAKIB-ZÂDE MEHMED MUHLİS DEDE'S
POEMS AND WRITTEN ABOUT HIM

DOI Number: 10.28981/hikmet.500628

ÖZ

Türk Edebiyatının temâyüz ettiği mekânlardan biri olan Mevlevîhaneler, başlangıçtan tekke ve zâviyelerin seddine kadar geçen yaklaşık altı yüz elli yıllık dönemde bir kültür merkezi olarak hizmet verdiler. Kütahya Mevlevîhanesi doksan civârındaki Mevlevîhane içerisinde ehemmiyet açısından ilk üç Mevlevîhaneden biri olmuştur. 1690 yılında bu Mevlevî Âsitânesine Şeyh olan İzmirli Mustafa Sâkib Dede Kütahya'da yaklaşık 240 yıl sürecek olan Sâkib-zâdeler silsilesini başlatmıştır. Mehmed Muhlis Dede, Sâkib Dede'nin 17 yaşında vefat eden büyük oğludur. Kaynaklarda Mecmû'a-i Eş'âr sahibi olarak zikredilen Mehmed Muhlis Dede'nin hayatı, edebî kişiliği, şiirleri ve onun için yazılan şiirleri ortaya koymak bu çalışmanın temel amacıdır.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Muhlis Dede, Mustafa Sâkib Dede, Ahmed Hâlis Dede, Mevlânâ, Kütahya Mevlevîhanesi.

ABSTRACT

The Mevlevi Houses, one of the theme spaces of the Turkish Literature, served as a cultural center in a period of six hundred and fifty years from the beginning to the establishment of dervish lodge and small dervish lodge. Mevlevihane of Kütahya was one of the first three ,among around 90, Mevlevi schools in terms of importance. In 1690, Mustafa Sâkib Dede of İzmir, who was a Sheikh of this Mevlevi List, initiated the Sâkib series which will last approximately 240 years in Kütahya. Mehmed Muhlis Dede was the great son of Sâkib Dede, who was died 17 years old. The main purpose of this study is to reveal the life, literary personality, poems of Mehmed Muhlis Dede and the poems written for him.

Keywords: Mehmed Muhlis Dede, Mustafa Sâkib Dede, Ahmed Hâlis Dede, Mevlânâ, Kütahya Mevlevî House.

Giriş

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (öl. 1273), eserlerini Türkçe vermediği hâlde Türk edebiyatında kendinden sonraki asırları derinden etkileyen bir mutasavvıftır. Mevlevî tarikatına intisap eden şair ve edipler onun özellikle *Mesnevî*'si ve *Dîvân-ı Kebîr*'inden çokça istifade ederek bu eserlerden iktibaslar yapmışlar ve bunların şerhlerini yazmışlardır.

Mevlevîliğin kurumsal kimliğini ifade eden Mevlevîhaneler, asırlar boyunca bir kültür merkezi ve güzel sanatlar enstitüsü mahiyetinde hizmetler vermişlerdir. İçerisinde Mevlevî çilesi çıkarılan Mevlevîhanelere *âsitâne/hânkâh*, bunlardan daha küçük olanlara ise *zâviye* ismi verilmekteydi. Bu hânkâhların merkezi Konya Mevlevî Dergâhı'dır. Konya'dan sonra sırasıyla Afyonkarahisar ve Kütahya Mevlevî Hânkâhları en önemli iki Mevlevî merkezi olmuştur. Bu iki şehrin Konya'ya komşu vilayetler olması buralarda Mevlevî kültürünün gelişmesinde önemli etkiye sahiptir.

Sultan Veled'in (öl. 1312) kızı Mutahhara Hatun'u Germiyan Bey'i Süleyman Şah ile evlendirmesi, Mevlevîler ile Germiyanlılar arasındaki manevî bağı tesis etmiştir. Mutahhara Hatun'un oğlu Celâleddîn Argun Çelebi (öl. 1373), daha sonra kendi ismi ile anılacak olan Kütahya Arguniyye Mevlevî Âsitânesi'nin kurucusudur. Celâleddîn Argun Çelebi'den sonra Oğlu Burhâneddîn İlyas Çelebi, Zeynüddîn Çelebi, İbrâhîm Dede, Mehmed Dede (Ulûfecizâde), Kütahya Mevlevî Âsitânesine şeyh olmuşlardır. 1060/1650 yılından 1102/1690 yılına kadar Mevlevîhane'yi iki kadın, Küçük Ârif Çelebi'nin Kızı Mesnevîhân Kâmile Hanım ile Hüseyin Çelebi'nin Kızı Hâce Fâtıma Hanım idare etmişlerdir (Doğan, 2006: 65).

Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân müellifi Mustafa Sâkîb Dede, 1102/1690 senesinde, kethüdası Suci Dede ile geldikleri Argun Çelebi Mevlevîhânesi'ne Hâce Fâtıma Hanım'ın Konya Mevlânâ Dergâhı'ndan ricasıyla II. Hacı Bostan Çelebi tarafından şeyh tayin edilmiştir. Sâkîb Dede'nin bu Mevlevîhâne'ye şeyh olmasıyla Kütahya'da yaklaşık iki yüz kırk yıl sürecek olan Sâkîb Dede-zâdeler silsilesi başlamıştır. Mehmed Muhlis Dede, Sâkîb Dede'nin kendi yerine halife olarak düşündüğü büyük oğludur (Aksoy, 2018: 104-112).

Mehmed Muhlis Dede'nin Hayatı ve Eğitimi

1107/1695 yılında Kütahya'da doğan Mehmed Muhlis Dede'nin annesi Havvâ Hanım, Hâce Fâtıma Hanım'ın yanında yetişmiştir. Mustafa Sâkîb Dede ile evlendiklerinde 12 yaşındadır. Muhlis'in babası Kütahya Arguniyye Mevlevîhanesi şeyhi Mustafa Sâkîb Dede'dir. Mustafa Sâkîb Dede'nin soyu İzmir'e, İzmir'den Endülüs'e dayanmaktadır. Muhlis, Mustafa Sâkîb Dede'nin 14 çocuğundan ikincisidir (Aksoy, 2018: 81-87). Eğitimi babası Mustafa Sâkîb Dede'den almış, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. 1124/1712 senesinde 17 yaşındayken ansızın vefatı bütün ailesini ve sevenlerini yasa boğmuştur. Kardeşi Ahmed Hâlis Dede, *Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkîbî'l-Ma'nevî* de ağabeyi Mehmed Muhlis Dede'den:

“Sâniyen Şeyh Mehmed Muhlis nâm kadem-nihâde-i erkân-ı çâr ‘unşur olup on yedi yaşına kadar bâliğ olmuştur. Ve keyfiyyet-i neş’eti âyetün mine'l-âyeti'llâh olup müddet-i yesîrde ‘ulûm-ı şettâyı tahşil ve şîrde fâ’izü'l-akrân olup kurb-ı rihletlerin bir gazelde de imâ itmeleriyle ol gazel-i ra’nâ sebt-i cerîde-i zikri kılınmıştır ki ne

âteşin-reftâr olduğu müte’emmilîne bedîdâr ola. *Ġazel-i Ĥazret-i Şeyh Mehmed Muħliş el-Mevlevî meşreben ve’l-Celâlî neseben.* (Aksoy, 2018: 272-273)

Biri daħı aħ-i e’azz u efham u ekrem merhûm ve mağfûrunleh eş-Şeyh Mehmedü'l-Muħlişü'l-Mevlevî neseben ve meşrebendür ki on yedi yaşına varınca ‘ulûm-ı ‘akliyye vü nakliyyeyi itmâm ve şi’r ü inşâda – *el-kaḫratü tedüillü ‘ale-’l-baħr’-mışdâkıncı* bir iki yâd-gârları irâdı ile mâ-’adâyı ta’dâda keff-i kalem olunmuşdur. (Aksoy, 2018: 374)

Şâniyen Şeyh Mehmed Muħliş Ĥazretleri zühür itmiş. Anlar daħı sinn-i tâze cevânide ‘âkıbet-i kârı mülâhaza buyurup ḫafra-zen-i a’lâ-yı ‘illiyyîn olmuşlardır. Evşâfı bâlâda zıkr olunmuşdur.”

ifadeleriyle bahsetmektedir. (Aksoy, 2018: 380)

Kendisinden bahseden tezkireler Mehmed Muhlis Dede’nin 17 yaşında genç bir şairken 1124/1712 tarihinde vebadan vefat ettiğini, *Mecmû’a-i Eş’âr’ı* bulunduğunu, kendinin ölüm yılını daha önceden kerametle bilerek vefatına dair bir tarih manzumesi yazdığını söyleyerek *Sâkıb Dede Dîvânı*’nda da yer alan 7 beyitlik tarih manzumesinin metnini vermektedirler. (Sâkıb Dede, 1283: C. 1, 263; Genç, 2000: 482-483; Hafizoğlu, 2010: 301-302; Kurnaz ve Tatçı 2001: 937).

Mehmed Muhlis Dede’nin Şiirleri

Her ne kadar tezkireler ve kardeşi Ahmed Hâlis Dede, Mehmed Muhlis Dede’nin *Mecmû’a-i Eş’âr’ı* bulunduğunu zikretseler de bu esere henüz ulaşamamıştır. Muhlis’in biri kendisinden bahseden tezkirelerde ve babası Sâkıb Dede’nin *Sefîne-i Nefise-i Mevleviyân’ı* ile *Dîvânı*’nda ikisi kardeşi Ahmed Hâlis Dede’nin *Tufeylû Menâkıbı’l-Kibârî’l-Mevlevî* isimli menâkıbında olmak üzere üç şiiri tespit edilmiştir. Aşağıda metni verilen 7 beyitlik tarih manzumesi Mehmed Muhlis Dede tarafından kendi vefat tarihi için hatt-ı destiyle yazılmıştır ve bir şekilde *Sâkıb Dede Dîvânı*’na da geçmiştir. Bu şiiri haricinde aşağıda metni verilen *tuḫmuş* redifli 5 beyitlik Türkçe bir gazeli ile *elif* kafiyesinde 7 beyitlik Farsça bir münâcâtı bulunmaktadır. Bunlar 17 yaşındaki bir genç için oldukça başarılı sayılabilecek şiirlerdir. Şiirlerde, vezne vukûfunun yanında Mehmed Muhlis Dede’nin Arap ve Fars dillerine hakimiyeti hemen göze çarpmaktadır.

Târîḫ-i Vefât-ı Şeyh Mehmed Muħliş ki Piş ez-intikâl-i Ĥod be-Nazm Averde ve Ender-Miyân-ı Ġüftehâ-yı Ĥ’îş Ta’biyye Kerde Bûd

Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlün

Rûzgâr-ı zûr-kâruñ seyr idüñ bî-dâdını

K’âteş-i hicrânı şaldı külbe-i aħzânuma

Görmeden gül-zâr-ı dehrüñ rûy-ı ḫandân-ı gülin

Ĥâk-pâş-ı gür oldı dîde-i giryânuma

¹ Bir damla su denize delil olur.

*Ġonca-i ‘ayş-ı şebābum eyleyüp ifnā-zede
Gütmedi gūş-ı kerem zār-ı hezār-ı cānuma*

*Aşyānın tār-mār-ı şadme-i merg eyleyüp
Girdi āḫir ol siyeh-kāse benüm de ḫanuma*

*Ben güzer kıldum hele ol berzaḫı cāndan geçüp
‘İbret olsun lîk aḫvālüm ḫalan iḫvānuma*

*Yād idüp dā’im du‘ā-yı ḫayr ile Muḫliş’lerin
Ḫalmasunlar rāh-ı ḫıdmetde olan noḫşānuma*

*Didi cān-ı ber-lebüm tārīḫ-i ḫāl-i nez’ini
Ser-be-‘azm-i şavb-ı dīdārem vedā’ yārānuma²*

سر بعزم صوب دیدارم وداع یارانمه

Sene : 1124.

(Sâkib Dede, 1283: C. 1, 263; Arı, 2003: 544; Genç, 2000: 482-483; Hafizoğlu, 2010: 301-302; Kurnaz ve Tatçı, 2001: 937).

Ġazel:

[*Mefā’îlün Mefā’îlün Mefā’îlün Mefā’îlün*]

*Gül-i şad-bergi destārında ol gül pîreḫen tuḫmuş
Külāḫ-ı lāleyi gūyā ki başında semen tuḫmuş*

*Temāşā-yı ruḫında maḫlab-ı çeşm-i güher-bārım
Velāḫin ḡamze-i mekkāresi tîr-i fiten tuḫmuş*

*Ser-i būs-ı lebiyle düşdi dil çāḫ-ı zenaḫdāna
Kemend-i zülf-i pür-tābı ḫalāş için resen tuḫmuş*

*Şikār itmek için murḡ-ı dili ol āfet-i devrān
Yüzinde turra-i ḫarrārı dā’im pür-şiken tuḫmuş*

² Metnin okunuşunda *Sefîne-i Neḫse-i Mevlevîyān* esas alınmıştır.

*Ṭavāf-ı Ka'be'den müstağnî olmuşdur bu gün Muḥlis
Ḥarīm-i āstān-ı dilsitānında vaṭan tutmuş*

Diger Ğazel der-münācāt:

[Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün]

*Ey ki ber-gird-i ruḥet ān ḥāl rā
Her ki bīned mīkoned cān rā fedā³*

*Men ki der-kūy-ı tu ez zerre kemem
Key resem bā in ḥaḳīrī şems rā⁴*

*Bende-i ḥalka begūşem ber-deret
Yā Rasūlallāh şefā'at kon merā⁵*

*Sīne-i pūr-derd-i men hergiz mebād
Ḥālī ez-‘aşk-ı tu ey şāhib-vefā⁶*

*Ey imām-ı enbiyā-i bā-şafā
Ey ḥabīb-i zū'l-celāli Muştafā⁷*

*Ber-serem dest-i şefā'at nih ki men
Mīresem der-dest-i tū her kām rā⁸*

*Muḥlis-i nā-şād eger ez pā fütād
Tū bigīreş dest-i ū ey zū'l-‘atā⁹*

(Aksoy, 2018: 374-376).

³ Ey sen ki yüzündeki o beni gören herkes canını feda eyler.

⁴ Ben senin köyünde bir zerreden azım. Bu hakirliğim ile nasıl ulaşırım güneşe?

⁵ Kapında kulağı küpelenmiş kulum. Ey Allah'ın peygamberi bana şefaateyle.

⁶ Ey vefa sahibi benim dertli sinem asla senin aşkından boş olmasın.

⁷ Ey safâ ile nebilerin önderi, ey celâl sahibi'nin (Allah'ın) sevgilisi Mustafa!

⁸ Başıma şefaate elini koy ki ben senin elinde her mutluluğa ulaşırım.

⁹ Mutlu olmayan bu Muḥlis eğer ayaktan düşerse sen tutuver elini ey iyilik sahibi.

Mehmed Muhlis Dede'nin Doğumu ve Vefatı İçin Yazılan Şiirler

Mehmed Muhlis Dede hakkında yazılmış şiirlere Sâkıb Dede'nin *Dîvân*'ı ve *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'ında rastlamaktayız. Mehmed Muhlis Dede'nin babası Mustafa Sâkıb Dede, evlerinde bir bebek doğunca çok mutlu olur o bebek hakkında, “Âlem-i ıtlaktan âlem-i kuyûda düşmüş, asıl vatanından gurbete gelmiştir.” der. Sâkıb Dede, bu bebeğin doğumundan dolayı hediyeler dağıtır. Ahmed Hâlis Dede, *Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî*'de her bir kardeşinin dünyaya geldiğinde babalarının tarih düşürdüğünü, her birine isim ve mahlas tayin ettiğini bunun büyük bir lütuf olduğunu belirtip bu konuda babasının *Dîvân*'ını kaynak gösterir (Aksoy, 2018: 325). *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'ın I. cildinin 261-267. sayfaları arası *Nebzetü min-aḥvâli'l-mü'ellif* başlığı altında Mustafa Sâkıb Dede'nin çocuklarının özellikle vefatlarına düşürdüğü tarihlere ayrılmıştır (Sâkıb Dede, 1283: C1, 261-267).

Sâkıb Dede Dîvânı incelendiğinde burada 22 tarih manzumesinin bulunduğu, Mehmed Muhlis Dede hakkında yazılmış olan 13 numaralı tarih manzumesinin Ahmed Hâlis Dede'ye, yukarıda metnini verdiğimiz 12 numaralı tarih manzumesinin Mehmed Muhlis Dede'ye ve 2 numaralı tarih manzumesinin de Sâkıb Dede'nin dostlarına veya çocuklarından birine ait olduğu ve bir şekilde *Sâkıb Dede Dîvânı* 'na dahil edildiği anlaşılmaktadır. II. Bostan Çelebi'nin vefâtına (1), Sâkıb Dede'nin Kütahya Mevlevîhanesine şeyh oluşuna (2),¹⁰ Hâce Fâtıma Hanım'ın vefâtına (10), Sâkıb Dede'nin hanımı, Mehmed Muhlis Dede ve Ahmed Hâlis Dede'nin anneleri Havvâ Hanım'ın vefâtına (11), Sâkıb Dede'nin dört oğlunun sünnet düğününe (20) düşürülen tarihlerin haricinde geriye kalan 17 tarih manzumesinin çocuklarının ya doğumları veyahut ölümleri üzerine yazıldığı anlaşılmaktadır.

3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 21, 22 numaralı tarihlerden herbiri ayrı ayrı çocuklarının doğumuna yazılmışken 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 numaralı tarihlerden 12, 13, 14, 15 numaralı tarihlerin tamamının Sâkıb Dede'nin oğlu 17 yaşında vefat eden Şeyh Mehmed Muhlis'in vefatı için 16, 17, 18, 19 numaralı tarihlerin ise ayrı ayrı çocuklarının vefatı için yazılmış olduğu görülmektedir.

Tarih manzumesi metinlerinde dikkati çeken husus Mustafa Sâkıb Dede'nin oğullarına önce isim sonra mahlas vermiş olmasıdır. Bununla beraber Mustafa Sâkıb Dede isim ve mahlasları ardı ardınca söyler. Bu durum çocuklarının

¹⁰ Bu tarih manzumesi, *Sâkıb Dede Dîvânı* içinde olmasına ve Sâkıb Dede'ye atfedilmesine rağmen başlığının *Târîh-i Meşîhat-i Sâkıb Dede Kuddise Sırruhû* olması, başlangıç ve bitiş beyitlerinin aşağıdaki beyitler olması ve bu beyitlerde manzumenin Sâkıb Dede'nin dostları tarafından yazıldığı söylenmesi,

Hâk-i rāh-ı Mevlevî Sâkıb Dede
Mâsivâdan iyledükde ihtimâ

Kâl idüp târihin ihvânü's-safâ
Didiler ey şeyh-i şâhib-ḥâl-i mâ

9 beyitlik tarih manzumesi metninin diğer tarih manzumesi metinleriyle kıyaslandığında dil, ifade ve üslup açısından dedenin diğer tarih manzumeleriyle örtüşmemesi, Sâkıb Dede'nin diğer tarihlerinin tamamında mahlasını söylemesi, *Sâkıb Dede Dîvânı* 'ndaki 12 ve 13 numaralı tarih manzumelerinin açık bir şekilde oğullarına ait olması, en önemlisi, bir kişinin kendi meşihatının başlangıcına dair tarih düşürmesinin çok uzak ihtimal olması gibi sebeplerle Ahmed Hâlis Dede'ye veya başka bir şaire ait olmalıdır.

doğumları için düşürdüğü tarihlerde karşımıza çıkar. Bunlardan Mehmed ismi Muhlis mahlası, Ahmed ismi Hâlis mahlası, Mahmûd ismi Hâmid mahlası, Ali ismi Şâkir mahlası ifade eder. Çocuklarının sünnet düğünü için düşürmüş olduğu 20 numaralı tarihte ise, Muhlis, Ahmed, Hâmid ve Şâkir şeklinde çocuklarının sadece mahlaslarını söylemiştir (Arı, 2003: 557).

Mahlasların çocuklar doğar doğmaz verilmesi ilgi çekicidir. Mustafa Sâkîb Dede, düşürdüğü tarihlere göre 1119/1707 tarihinde doğan Ali isimli oğluna Şâkir mahlasını vermiştir. Ali Şâkir, 1123/1711 tarihinde 4 yaşında vefat ettiğinde şiir yazmak bir tarafa okuma yazma öğrenip öğrenmediği dahi meçhuldür.¹¹

Mehmed Muhlis Dede'nin kendisine ait şimdilik tespit edilebilen üç şiiri olmasına karşın onun doğumu ve vefatı için toplam dört şiir yazıldığı görülmektedir.

Muhlis'in doğumu için babası Sâkîb Dede, diğer çocuklarına olduğu gibi kıt'a-i kebîre şeklinde 11 beyitlik bir tarih manzumesi yazmıştır:

Tārîḫ-i Velâdet-i Şeyḫ Mehmed Muḫliş-i Mevlevî¹²

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

Bahâr-ı sırr-ı Mevlânâ idüp cûş

Ṭulû' itdi yine bir gonca-i ter

Cemâli maşriḫ-ı mihr-i necâbet

Cebîni mâh-ı evc-i ḥaṭṭ-ı evfer

Gören tâze-zemîn-i ḫilyesin dir

Du'â-yı ḫayr ile idüp muḫammer

Olsa yâ Rab kemâl ile mu'ammer

Muḫammed Muḫliş-i pâkîze gevher

N'ola pîr olsa râh-ı Mevlevîde

Ki oldur kûçek-i Ḥunkâr-ı Ekber

Külâh-ı devlet-i dâreyn olsun

Ser-i mes'ûdna zîbende efser

¹¹ Ahmet Arı, *Age.*, s. 533-534, 551-552. Ağabeyi Ahmed Hâlis Dede'ye göre, Ali Şâkir vefat ettiğinde 12 yaşındadır. Bkz. Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 104b.

¹² Burada verilen 4 tarih manzumesinin metni Ahmet Arı'nın *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkîb Dede ve Dîvânı* isimli çalışmasından alınmıştır. Lüzumuna binaen yer yer bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bkz. *Age.*, 528-529; 545-548.

*Odur çün gevher-i genc-i velâyet
Olur rû-pûş-ı hüsni hırka der-ber*

*Aña şâyestedür haqqâ ki olmak
Sa'âdet hem-reh ü tevfiğ reh-ber*

*'Aceb mi olsa ceddî hürmetine
Cenâbı her kerâmetle mübeşşer*

*Nihâl-i ser-bülend-i 'ömrine Haqq
Bir 'ilm ü 'amel itsün müyesser*

*Dimiş milâdına târîh Şâkıb
İde Bârî mürîd-i pîr-perver*

ایده باری مرید پیر پرور

Sene : 1107.

Mehmed Muhlis Dede ile ilgili yazılan şiirler daha çok onun ânî ölümüyle ilgilidir. Mustafa Sâkıb Dede, kendinden sonraki dönem için halifesi olarak Mehmed Muhlis'i yetiştirmiştir, Mehmed Muhlis Dede ve Ahmed Hâlis Dede'lerin anneleri Havvâ Hanım vefat ettiğinde kendi evlenmeyip oğlu Mehmed Muhlis'i 17 yaşında evlendirmeyi düşünmüş; fakat oğlunun ansızın ölümü Sâkıb Dede'nin ikinci evliliğini yapmasına sebep olmuştur. *Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî*'de Sâkıb Dede'nin yetiştirdiği dervişler arasında da zikredilen Mehmed Muhlis Dede, vakitsiz ölümüyle Kütahyadaki Mevlevî muhiblerini ve Arguniyye Mevlevîhanesi efrâdını yasa boğmuştur. (Aksoy, 2018: 382).

Mustafa Sâkıb Dede iki ve oğlu Ahmed Hâlis Dede bir olmak üzere Mehmed Muhlis Dede'nin vefatı için toplam üç tarih manzumesi yazılmıştır. Aslında Muhlis Dede'nin vefatı için 4 tarih manzumesi yazılmıştır. Bu manzumelerden biri Mehmed Muhlis Dede'nin kendine ait olduğu için yukarıda kendi yazdığı şiirler arasında zikredilmiştir. Bütün çocuklarının vefatı için bir tarih manzumesi yazan Sâkıb Dede, Muhlis için iki tarih manzumesi kaleme almış, bu tarih manzumelerinde Muhlis Dede'nin, Hazret-i Ebûbekir'in dolayısıyla Mevlânâ'nın soyundan geldiğini ifade ettikten sonra, kendini istiare yoluyla, Yûsuf'tan ayrılan Ya'kûb'a benzetmiş evinin *külbe-i ahzâma* döndüğünü belirtmiş, yeni açılmış gülü olan Muhlis'in kabrinde kıyamet gününe kadar gözyaşı dökmeyi kendine revâ gördüğünü ifade etmiştir:

*Tārīḫ-i Diger Be-Fāci'a-i Vefāteş Ez-An-ı Peder-i Sūhte-i Nā'ire-i
Hicrāneş*

Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün

*Hayf kim gül-zār-ı āl-i Ḥazret-i Şiddīkdan
Bir gül-i āle yine āl eyleyüp devr-i değal*

*Reng-i rūy-i pākini idüp şikest-i bīm-i cān
Nā-geh itdi berg berg bendini zūr ile ḫal*

*Bulmadan 'ömrüñ nesīm-i nev-bahārından güşād
İtmeden neşv ü nemādan ḫande-i zevk-ı emel*

*Ġonca-i ṭab'ı laṭīf-i Muḫliş'i ol bī-vefā
Eyleyüp ḫār-ı ḫazān gadrine bī-cā maḫal*

*Olmış iken sāye-i ceddinde şehri vü güli
İtmek ister āb-ı zīr-geh ile çün müşt ü ḫal*

*Pā-keş-i bezm-i ḫilāf-ı cins oldı şanma kim
Ḷondı ḫāk-i daḫmeden dāmānına gerd-i kesel*

*Berg-i sebz-i cānı dest-āvīz-i bezm-i üns idüp
Resm-i tecrīd üzre ya'ni kıldı müştēsā 'amel*

*Līkin olduḫda nihān ol nūr-ı dīde bir zamān
Külbe-i aḫzāna döndi ḫāne-i ten fi'l-meşel*

*Şem'ı cem'ı ḫāṭır oldı şu'le-i āvāz-ı āh
Geldi bünyād-ı şafā-yı vaḫte her sūdan ḫalel*

*Çeşm-i cāna tār ü mār oldı cihān u ni'meti
Ah ü zār oldı hemānā kār u bārum mā-ḫaşal*

*Vechi-vār ḥūn-ābe-rīz olsam mezārında ebed
Dāğ-ı hecrin ser-nüvişt itmiş dile kilik-i ezel*

*Belki gitdükce gelürdi ḥasretine tesliyet
Kābil olsa nūr-ı çeşm ü ḥāşıl-ı ‘ömre bedel*

*Çāre teslīm ü rızādur her ne kim fermān ola
Şīr-i çarḥı hem-zebūn itmişdür anuñla cedel*

*Nūş idince didiler tāriḥin iḥvānü’ş-şafā
Kām-ı rūḥın kām-rān-ı rūḥ ide rāḥ-ı ecel*

*Çeşm-i cānın Sākıb ide şubḥ-ı rest-ā-ḥızde
Rūşen-i mihr-i tecellā Ḥazret-i Ḥaḫ ‘Azze Cell
کام روحن کامران روح ایده راح اجل
Sene : 1124.*

Tāriḥ-i Diger Ez-An-ı Pedereş

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

*Ḥānedān-ı Ḥazret-i Şiddīk-ı Ekberden yine
Bir bülend-aḫter idüp pervāz-ı bām-ı ‘Arş u Kürs*

*Buldı terbi‘-i ‘anāşırdan rehā seyri velī
İḥtirāk-ı hecri virdi cānuma şad-derd ü nüks*

*Garḫ-ı tūfān-ı dem eylerdi sirişküm ‘ālemi
Tāb-ı gāmdan gelmeseydi dīde-i ḥūn-bāra pus*

*Gerçi sinni bālig-i ceddiydi ammā sīnesi
Olmış idi ‘ilm ile dü-peyker-i tāzī vü furs*

*Girmez iken zīr-i ebr-i aḫlasa ol bedr-i tām
Zīb-i dūşı oldı āḫir hāle-i şeb-reng-i lübs*

*İşk-ı Şemsü'd-dîn ile tayy-i menâzil iderek
İyledükde kendüyi şâhib-maķām-ı kâh-ı ķuds*

*Didi târîh-i sūdın Şakıb-ı encüm-şümâr
Cân-ı Muķlış oldı seyyâh-ı cihân-ı evc-i üns*

جان مخلص اولدی سیاح جهان اوج انس

Sene : 1124.

Kardeşi Ahmed Hâlis de ağabeyi Mehmed Muhlis Dede'nin vefatı için 7 beyitlik bir tarih manzumesi kaleme almıştır. Bu Ahmed Hâlis Dede'nin *Tufeylî Menâkıbı'l-Kibârî'l-Mevlevî*, haricinde tespit edilebilen şimdilik tek şiiridir. Hâlis Dede, sevgi dolu günlerinin matem ve yas günlerine evrildiğini, ağabeyi gibi kıymetli bir cevherin bir daha cihana gelmeyeceğini ifade ile üzüntü ve özlemini yansıtmıştır:

*Târîh-i Vefâteş Ez-Güfte-i Birâder-i Kihîneş Şeyh Ahmed Hâliş
Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün*

*Nesl-i pâk-i Mevlevîden bir necîb-i pâk-bâz
Fıkr-i 'ayş-ı sermedi ğâlib olunca ģazmine*

*Çâr-tekbîr eyleyüp zevķ-ı dü-rûze olmadı
Çâr-mîh-ı ten dü-şâĥa pây-i ģunk-i 'azmine*

*Kendi gerçi kâ-m-rân-ı vaşl-ı aşl oldı velî
Ķaldı meydân-ı maĥabbet hecr ü mâtem rezmine*

*Virmedi peyvend-i ģîş ü âşnâ vü mihr-i 'ömr
Şemme-i şugl-i tereddüd ģâĥır-ı pür-ģazmine*

*Feth-i genc-i rûh idüp kesr-i tılısm-ı cism ile
Virdi âĥir cerr-i civâr raĥmet-i Ĥaķ cezmine*

*Gelmeye mânendi bir daĥı o yektâ-gevherün
Şad-mükerrer olsa her ânında devr-i ezmine*

Didi Hâliş dâderi târîh-ı rihlet sencini

HIKMET - АКАДЕМИК ЕДЕБИЯТ ДЕРГІСІ - **HIKMET - مکت**

Aldı āl-i Muḥliş'in nā-gāh ceddüm bezmine

الدى ال مخلصين ناكاه جدم بزمنه

Sene : 1124.

Sonuç

18. yüzyılın ilk çeyreğinde Kütahya Mevlevîhanesi muhitinde yaşamış olan Sâkıb-zâde Mehmed Muhlis Dede, babasından almış olduğu Arapça, Farsça ve şiir eğitiminin tezahürü olarak 17 yıllık kısa hayatına şimdilik tespit edebildiğimiz biri Farsça olmak üzere üç şiir sığdırmıştır. Onun yazdığı şiirler kadar kısa hayat mâcerâsını ve ânî ölümünü konu alan dört adet tarih manzumesi de oldukça dikkat çekicidir. Hem Sâkıb Mustafa Dede hem de kardeşi Ahmed Hâlis Dede, Mehmed Muhlis'in ölümü için bugünkü ağıt formunda üç adet tarih manzumesi yazmışlardır. Bu üç tarih manzumesinden daha da ilginç Mehmed Muhlis Dede'nin vefat etmeden önce kendi ölüm yılına ait tarih düşürmüş olması ve bunu da bir manzume içinde yazmış olmasıdır.

Kaynakça

Aksoy, Arif Edip. (2018), *Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî (İnceleme, Tenkitli Metin)*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas.

Arı, Ahmet. (2003), *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara.

Doğan, Abdurrahman. (2006), *Kütahya Erguniyye Mevlevîhânesi*, Sır Yayıncılık, Bursa.

Genç, İlhan (haz.). (2000), *Esrar Dede Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye: İnceleme-Metin*, AKM Yay., Ankara.

Hafizoğlu, Tahir (haz.). (2010), *Ali Enver Bey Mevlevî Şâirler Semahâne-i Edeb*, İnsan Yay., İstanbul.

Kırbyık, Mehmet (e-kitap). *Kâtib-zâde Sâkıb Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR-199763/katib-zade-sakib-divani.html>

Kurnaz, Cemal, Tatçı Mustafa (haz.). (2001), *Mehmed Nâil Tuman Tuhfe-i Nâilî-Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, Bizim Büro Yay., Ankara.